

UWAGI O ETYCE ZAWODU ORAZ ZNACZENIU PRACY PIELĘGNIAREK I POŁOŻNYCH

Słowa kluczowe: etyka zawodowa, pielęgniarstwo, odpowiedzialność zawodowa

Key words: professional ethics, nursing, professional responsibility

Schlüsselwörter: Berufsethik, Krankenpflege, berufliche Verantwortung

Normy etyki zawodu pielęgniarki i położnej wykraczają poza kodeks zasad etycznych. Znajdujemy je w kulturze, filozofii, prawie, doświadczeniu ludzkim, w religii, a ogólnie mówiąc w cywilizacji zwanej euroatlantycką, czy judeochrześcijańską. Chodzi zwłaszcza o nurt etyki personalistycznej¹. Nie jest możliwe zapisanie i skodyfikowanie wszystkich zasad postępowania oraz sytuacji, z którymi spotykają się pielęgniarki w codziennej praktyce. Dlatego potrzebna jest nieustanna refleksją etyczna tj. ciągle zastanawianie się nad słusznością powziętego wyboru, drogi postępowania, nie tylko przy pacjencie, ale również w szeroko pojętych kontaktach wewnątrz środowiska zawodowego. Zawód pielęgniarki zobowiązuje do przestrzegania norm etyki zawodowej i dobrych obyczajów nie tylko w godzinach pracy.

Fundamentem dla pracy pielęgniarek są podstawy wiedzy etycznej. Dlatego osoby wybierające to wyjątkowe zadanie pełnione wobec drugiego człowieka powinny kierować się przemyślaną, głęboką, wewnętrzną motywacją². Wybór zawodu pielęgniarki nie może być przypadkowy. Trzeba jednak brać pod uwagę to, że postawy pielęgniarek, ich stosunek do ludzi chorych, cierpiących, umierających są odzwierciedleniem poziomu kultury duchowej, nie tylko tej grupy zawodowej, ale całego społeczeństwa³.

* Dr n. med. Anna Tałaj – adiunkt i prodziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu w Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej w Elblągu. Prezentowany artykuł jest uzupełnioną wersją wystąpienia autorki podczas XIV. Międzyuczelnianej Konferencji Naukowej „Inspiracje Jana Pawła II dla współczesności” – EUHE, 6 czerwca 2019 roku.

¹ W. Chudy, *Filozofia wieczysta w czas przełomu. Gdańskie wykłady z filozofii klasycznej z roku 1981*, red. M. Chuda, Lublin 2009, s. 162–163.

² M. Bukaty, *Postawa etyczna a sprawa pacjenta*, „Pielęgniarka i Położna” 1998, Nr 3, s. 45.

³ K. Osińska, *Twórcza obecność chorych*, WAW, Warszawa 1980, s. 146.

Pielęgniarstwo, obok przeprowadzania fachowych procedur i terapii, polega na okazywaniu miłości i empatii drugiemu człowiekowi⁴. Wartości moralne zawodu pielęgniarskiego są od dłuższego czasu przedmiotem zainteresowania etyki i teorii pielęgniarstwa. Zasady moralne obowiązujące w pracy z chorymi powinny mieć wpływ na pielęgniarki w podejmowaniu decyzji dotyczących chorych. Aby osiągnąć zdolność sprawowania profesjonalnej i holistycznej opieki nad chorym należy posiadać nie tylko kompetencje zawodowe, ale też odpowiednią postawę moralną oraz umiejętności interpersonalne. Pielęgniarka powinna posiadać również odpowiednio rozwiniętą inteligencję emocjonalną. Chodzi tu o umiejętność odczytywania emocji innych, zwłaszcza chorych, a także o zdolność panowania nad swoimi emocjami.

INTELIGENCJA EMOCJONALNA

Na inteligencję emocjonalną składa się kilka elementów. Jest to samoświadomość, czyli adekwatna ocena poziomu oraz stanu swoich umiejętności i możliwości. Poza tym jest to także samoregulacja, czyli panowanie nad własnymi emocjami. Jednym z elementów inteligencji emocjonalnej jest jeszcze empatia, a więc umiejętność wczuwania się w sytuację drugiego człowieka (np. w jego potrzeby bio-psycho-społeczne) i rozumienie jego postępowania oraz decyzji.

Etyka zawodowa dotyczy osoby pielęgniarki i wykonywanego przez nią zawodu. Pracy tej pielęgniarka poświęca najczęściej znaczną część swojego życia. W pewnym sensie ta praca ją kształtuje, w niej spełnia się zawodowo i osobowo. Wykonywanie pracy ma dwa aspekty: materialny i psychologiczny. Materialny – gdyż zapewnia byt, tym samym wytycza perspektywy na przyszłość i determinuje codzienność. Psychologiczny – ponieważ daje samorealizację w zakresie spełnienia oczekiwań wobec siebie, buduje wartość zawodową osoby, jej reputację i dobre imię w środowisku, a także zadowolenie z faktu niesienia pomocy drugiemu człowiekowi.

ZOBOWIĄZANIA PIELEŃNIARKI

Terminem pojawiającym się przy rozważaniach nad etyką zawodową jest deontologia, czyli nauka o powinnościach, jakie ciąży na osobach reprezentujących określony zawód, w tym przypadku zawód pielęgniarki i położnej. Daje ona wskazówki, jak być osobą cieszącą się zaufaniem, uczciwą i profesjonalną: w ramach korporacji zawodowej oraz w oczach swoich pacjentów. Deontologia naświetla drogi słusznego postępowania, gdyż zawiera podstawowe zasady etyczne środowiska medycznego. Jako przykład można podać tutaj dobrze znaną, fundamentalną zasadę ujętą w formie łacińskiej maksymy: *primum non nocere* (przede wszystkim nie szkodzić).

W warunkach niezwykle szybkiego postępu, wiedzy i techniki medycznej, pielęgniarstwo XXI w. tworzy swój nowy wizerunek. Zmianie ulega zakres działań

⁴ U. Krzyżanowska-Łagowska, *Dylematy etyczne współczesnych pielęgniarek*, „Pielęgniarka i Położna” 2001, Nr 7–8, s. 63.

pielęgniarki i otwierają się nowe dziedziny wiedzy pielęgniarskiej. Równocześnie w dobie wielkiego postępu i przemian kulturowych zachwianiu ulega świat wartości. Często gubi się też prawdziwy sens i istotę bliskości drugiego człowieka, ponieważ akcent pada na koszty, ekonomizację życia, zysk lub stratę⁵. Odzwierciedleniem tego jest coraz większy dystans dzielący ludzi od siebie i chłód emanujący w kontaktach interpersonalnych. Znamienny dla współczesnego społeczeństwa polskiego kryzys wartości nie powinien jednak dotyczyć pielęgniarstwa⁶.

Pielęgniarstwo jest zawodem, którego źródłem i istotą jest troska o człowieka. Wymaga on specyficznego kontaktu z drugą osobą. Pielęgniarka powinna bowiem traktować pacjenta jako osobę, a nie jak przedmiot i komunikować jej najczęściej bezśłownie swoją troskliwość i opiekuńczość. Ta bliskość zobowiązuje jednak pielęgniarkę do chronienia ludzkiej godności i człowieczeństwa, zarówno pacjenta jak i swojej własnej. Umiejętność ta przybliży człowiekowi człowieka nie tylko w aspekcie psychologicznym, ale również etycznym. Troska o zachowanie godności dotyczy poziomu własnego życia duchowego, moralnego i społecznego. Godząc w godność innej osoby, godzi się w godność samego siebie.

PODSTAWOWE AKTY PRAWNE

Podstawowe cele i wartości omawianych tu zawodów określa *Kodeks Etyki Zawodowej Pielęgniarek i Położnych Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 9 grudnia 2003 roku⁷. Jego postanowienia i interpretacje stanowią wytyczne dla wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej. Podejmowanie niestandardowych decyzji wobec chorego indywidualnie i przez członków zespołu terapeutycznego zobowiązuje do znajomości zasad moralnych. A zatem *stawanie się pielęgniarką nie jest tylko sprawą nabycia określonych umiejętności i przyswajania form zachowania właściwych dla określonych sytuacji zawodowych. Jest także sprawą poznania przez nią wartości moralnych zawodu w taki sposób, który wywrze głęboki wpływ na jej intelekt, osobowość i styl życia*⁸.

Zawód pielęgniarki jest zawodem samodzielnym, dlatego istotne znaczenie ma znajomość aktów prawnych regulujących wykonywanie tejże praktyki. Odpowiedzialność zawodowa pielęgniarek w polskim systemie prawnym została określona w *Ustawie o Samorządzie Pielęgniarek i Położnych* z dn. 1 lipca 2011 r. (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1038)⁹, a pośrednio także w *Ustawie o Zawodach Pielęgniarki i Położ-*

⁵ Tamże, s. 49.

⁶ E. Jachymczyk, J. Gołębiowski, J. Stypuła, *Etyka i odpowiedzialność zawodowa w pracy pielęgniarki sprawującej opiekę nad pacjentem neurochirurgicznym*, Studia Medyczne 2008; 11: 47–50, s. 48.

⁷ Zob. <https://nipip.pl/prawo/samorzadowe/krajowy-zjazd-pielegnerok-i-poloznok/kodeks-etyki-zawodowej-pielegnerok-i-poloznok-rzeczypospolitej-polskiej/> [pobranie: 20 sierpnia 2019].

⁸ I. Wrońska, *Podstawy etyki pielęgniarskiej*, PTP, Warszawa 1993, s. 5.

⁹ Zob. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111741038> [pobranie: 20 sierpnia 2019].

nej z dn. 15 lipca 2011 roku (Dz.U. 2011 nr 174 poz. 1039)¹⁰. Obok odpowiedzialności prawnej istnieje również odpowiedzialność moralna związana z wykonywaniem zawodu, o której mówi *Kodeks Etyki Zawodowej Pielęgniarek i Położnych*. Składa się on z:

- 1) części ogólnej – mówiącej o działalności zawodowej pielęgniarek, o ich rozwoju osobistym oraz o samorządowych organizacjach zawodowych;
- 2) części szczegółowej – zawierającej powinności pielęgniarki wobec ludzi wymagających pomocy, w stosunku do praktyki zawodowej, do współpracowników oraz własnego zawodu.

Pomimo zawrotnego tempa życia, mimo wielu trudności jakie ono niesie, pielęgniarka i położna powinny znaleźć czas na refleksję nad *Kodeksem Etyki Zawodowej*. W praktyce trzeba przyjąć ten dokument jako osobisty drogowskaz, który daje podstawową orientację etyczną w codzienności. Korzystając ze wskazań *Kodeksu*, własnej wiedzy etycznej i osobistego doświadczenia, pielęgniarka i położna muszą w konkretnej sytuacji podjąć samodzielnie odpowiednie decyzje. *Od pielęgniarki oczekuje się nie tylko poważnego i pogodnego spojrzenia na życie, ale i zinternalizowanych wartości i norm moralnych oraz poczucia odpowiedzialności za swoje postępowanie*¹¹.

Coraz większe są oczekiwania i wymagania społeczeństwa odnoszące się zarówno do kompetencji pracowników służby zdrowia, jak i postępowania zgodnego z normami etycznymi. Postępując zgodnie z normami zawodowymi w konkretnych sytuacjach, pielęgniarka wpływa w istotny sposób na kształtowanie pozytywnego obrazu opinii publicznej o swoim zawodzie. Stosowanie się do zasad etyki zawodowej sprzyja dobremu wykonywaniu zawodu oraz wzbudza zaufanie społeczne¹².

W opracowaniach dotyczących etyki pielęgniarskiej wyróżnia się często następujące dziedziny:

- 1) relacje pielęgniarka–pacjent;
- 2) relacje pielęgniarka–pozostali pracownicy systemu ochrony zdrowia;
- 3) zagadnienie rozwoju moralnego oraz praca nad sobą.

Dziedziny te rozpatruje się pod względem wartości moralnych, wzorców osobowych oraz w aspekcie powinności moralnych pielęgniarek¹³.

PARADYGMAT TROSKI

Jednym z modeli etyki pielęgniarskiej jest ewangeliczna etyka troski. Duchowa kultura euroatlantycka bazuje na wartościach zawartych w Biblii. Myśl przewodnia etyki troski o drugiego człowieka ma swoje źródło w przypowieści o miłosiernym Samarytaninie, która znajduje się w Ewangelii według św. Łukasza (10,30–37). Przesłanie opowiadania pozostaje aktualne, niezależnie od wyznawanego światopo-

¹⁰ Zob. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111741039> [pobrano: 20 sierpnia 2019].

¹¹ I. Wrońska, *Podstawy etyki pielęgniarskiej*, PTP, Warszawa 1993, s. 16.

¹² M. Korczak, *Refleksje na temat kodeksu etyki zawodowej polskiej pielęgniarki*, *Studia Medyczne* 2008; 9: 93–95, s. 94.

¹³ Por. S.T. Fry, *Etyka w praktyce pielęgniarskiej*, PTP, Warszawa 1997, s. 52.

głędu jego czytelników¹⁴. Biblijny Samarytanin może być wzorem dla współczesnego personelu medycznego, o czym wielokrotnie przypominał papież Jan Paweł II¹⁵.

Każdy człowiek, bez względu na sytuację egzystencjalną i uwarunkowania społeczne, jest osobą¹⁶, a nadrzędną przesłanką etyki troski jest ochrona tej osoby. Samarytanin to człowiek bez uprzedzeń, afirmujący godność osobową, której nie wolno lekceważyć, tym bardziej w dramatycznych okolicznościach życia. Jest on wzorem dla holistycznego postępowania pielęgniarek, ich stosunku do chorych, troszczenia się nie tylko o cierpiące ciało, ale także o bardzo ważne potrzeby duchowe i psychiczne. Postawa troski wzorowana na przykładzie miłosiernego Samarytanina pozwala doświadczyć nadrzędności wartości moralnych nad materialnymi. Dostatek majątkowy i wysoki status ekonomiczny Samarytanina nie zniszczyły w nim wrażliwości na cierpienie ludzkie. Sensem rozwoju nauki i wartości ekonomicznych jest służba dobru człowieka. Natomiast istotą opieki medyczno-pielęgniarskiej zgodną z etyką troski, jest pomoc choremu, bycie z nim i dla niego oraz ochrona jego życia i zdrowia.

W dobie przeładowania urządzeniami technicznymi i aparaturą, pielęgniarka jest jeszcze bardziej potrzebna pacjentowi. Żadne, nawet najbardziej doskonałe warunki szpitalne nie likwidują sytuacji, w których los, szczęście, życie jednego człowieka zależą wprost od wrażliwości, solidarności oraz oduruchu serca innych ludzi¹⁷. Pielęgniarka musi skupić większą uwagę na tym, kim się opiekuje, a także zapewniać kontakt pacjenta z jego bliskimi.

Podmiotem moralności jest człowiek, który ze względu na swoje człowieczeństwo a nie na status społeczny, szlachetność, czy też sympatyczność, jest istotą godną szacunku. Pielęgniarstwo ze swą humanistyczną naturą wymaga traktowania człowieka – pacjenta integralnie, czyli jako osoby o naturze psychiczno-fizyczno-duchowej.

Istotą pielęgniarstwa jest opiekuńcza troskliwość. Troska (troszczenie się) oznacza stan występujący w procesie rozwoju człowieka, który skłania go do zajmowania się czymś, albo kimś i zabiegania o coś lub o kogoś, a także chronienia kogoś, albo czegoś, utrzymywania kogoś i dzielenia się posiadaniem dobrem. Opiekuńcza troskliwość przejawia się w dbałości o kogoś, albo o coś, w sposób pieczołowity i staranny¹⁸. Troskliwość to wrażliwość na cudzy ból i cierpienie, to ciągłe poszukiwanie i odkrywanie nowych oraz lepszych rozwiązań dla osób oczekujących pomocy, to rozpoznawanie potrzeb chorego, a także chronienie jego ludzkiej godności i człowieczeństwa.

¹⁴ Dla porównania zob.: J. Wróbel, *Lekarska etyka*, w: *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005, s. 286: „W ujęciu Jana Pawła II posługa lekarska ma charakter samarytański. Jest motywowana miłością solidarną do człowieka będącego w potrzebie, na wzór ewangelicznego miłosiernego Samarytanina”.

¹⁵ Dla przykładu por.: Jan Paweł II, *Medycyna a prawa człowieka. Przemówienie do lekarzy katolickich* (7 lipca 2000 r.), *OsRomPol* 9(2000), s. 36: „Należy pomagać choremu nie tylko w odzyskaniu zdrowia fizycznego, ale także psychicznego i moralnego. Aby to było możliwe, lekarz musi odznaczać się kompetencją zawodową, ale zarazem okazywać choremu pełną miłości troskliwość, wzorując się na ewangelicznym przykładzie Dobrego Samarytanina”.

¹⁶ M. Korczak, *Refleksje na temat kodeksu etyki zawodowej polskiej pielęgniarki*, s. 40.

¹⁷ M. Michalik, *Sfera uczuć*, Warszawa 1975, s. 21.

¹⁸ S. Poznańska, *Pielęgniarstwo, jego naukowość oraz istota*, w: *Pielęgniarstwo*, red. K. Zahradniczek, Warszawa 2004, s. 136.

PIELĘGNIARSTWO JAKO SZTUKA

Pielęgniarstwo, z racji swej natury, będzie prawdopodobnie trwało dopóki będzie istniało życie ludzi na ziemi. Prekursorka i twórczyni zawodowego oraz nowoczesnego pielęgniarstwa Florencja Nightingale (†1910) zauważyła, że pielęgnowanie jest najpiękniejszą ze sztuk i wymaga wielkiego oddania. Pielęgniarka, która funkcjonuje jako osoba odpowiedzialna moralnie, musi: *mieć oczy, które widzą, uszy, które słyszą i serce, które rozumie*. Respektowanie zasad etycznych jest konieczne, aby właściwie wykonywać zawód pielęgniarki. Przyjmowanie odpowiedzialności za człowieka chorego jest jej podstawową powinnością. Pielęgniarka ponosi odpowiedzialność nie tylko wobec prawa, ale przede wszystkim wobec własnego sumienia¹⁹.

Dehumanizacja postaw personelu medycznego nie oznacza od razu zawodowego zwyrodnienia lecz jest raczej przejawem zagubienia sensu tego zawodu. Najczęstszym oraz pierwszym przejawem i powodem dehumanizacji jest zaniechanie autorefleksji etycznej.

SYNTEZA WIEDZY I ETYKI

Nie ma generalnej recepty na idealną pielęgniarkę, położną czy lekarza. Od wieków istnieją wskazania dla tych zawodów poczynając od przysięgi Hipokratesa (zm. ok. 377 p.n.e.)²⁰. Współcześnie aktualizowany jest też kodeks etyki zawodowej pielęgniarki i położnej. Powinien on uwzględniać postęp w medycynie i związane z nim nowe problemy. Każda pielęgniarka nieustannie podejmuje próbę scalenia wiedzy medycznej z uniwersalnymi nakazami etycznymi. Ten proces, dokonuje się w sumieniu każdej osoby. W refleksji etycznej i w prawodawstwie akcentuje się ostatnio znaczenie klauzuli sumienia, to znaczy prawa do odmowy czy rezygnacji z wykonywania pewnych praktyk medycznych, które konkretna osoba uznaje za wysoce nieetyczne.

Pielęgniarstwo to nie tylko zawód, ale także powołanie, wymagające przyjęcia i prezentowania specyficznej postawy zawodowej. W środowisku pielęgniarek pojawiają się coraz częściej dyskusje na ten temat, w których ten zawód nie zawsze postrzegany jest jako wyjątkowy. W przeszłości pielęgniarstwo uznawano za powołanie²¹, dzisiaj pojmowane jest raczej jako zawód. Jest to jednak zawód szczególny²². Trzeba „czuć” to, co się robi, aby właściwie pracować z chorym człowiekiem i pomagać mu. Pielęgniarstwo jest pięknym zawodem, choć bywa że decydenci (biu-

¹⁹ Tamże, s. 49.

²⁰ Zob. M. Wesoly, *Hipokrates z Kos*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, t. 4, Lublin 2003, s. 474–475; Integralny tekst przysięgi Hipokratesa podaje również: M. Starowieyski, *Ojcowie Kościoła i starożytne sobory*, Kraków 2019, s. 315–322; Na etyczną aktualność przysięgi wskazuje: Jan Paweł II, *Encyklika Evangelium vitae* (25 marca 1995) nr 89.

²¹ Np. Albert Schweitzer (†1965) rozumiał pracę w służbie zdrowia jako realizację *powołania w służbie człowiekowi przez ochronę jego życia oraz zdrowia*. Zob. K. Dudzik, *Schweitzer Albert*, w: *EK*, t. 17, Lublin 2012, k. 1303.

²² Za A. Szostkiem można by uznać pielęgniarstwo analogicznie do zawodu lekarza za *szczególną, wyróżnioną posługę...* Zob. A. Szostek, *Śladami myśli Świętego. Osoba ludzka pasja Jana Pawła II*, Lublin 2014, s. 253.

rokraci) traktują go jako działalność usługową, techniczną i drugorzędną, a pielęgniarki jako służące. Tymczasem jest to trudny, odpowiedzialny i ważny dla procesu leczenia zawód. Należy przecież pogodzić profesjonalizm z empatią, a także ze zmęczeniem i odwagą. Obecność przy chorym, cierpiącym i umierającym wymaga odwagi. Tego trzeba się uczyć i do tego dojrzewać, czego przykładem było życie i praca takich osób jak pielęgniarka Hanna Chrzanowska (†1973) i położna Stanisława Leszczyńska (†1974)²³.

UWAGI O ETYCE ZAWODU ORAZ ZNACZENIU PRACY PIELEŃNIAREK I POŁOŻNYCH

STRESZCZENIE

Fundamentem pracy zawodowej pielęgniarek powinny być ich postawy etyczne. Osoby wybierające ten wyjątkowy zawód powinny kierować się przemyślaną, głęboką, wewnętrzną motywacją. Postawy pielęgniarek, ich stosunek do ludzi chorych, cierpiących, umierających są odzwierciedleniem poziomu kultury nie tylko tej grupy zawodowej, ale całego społeczeństwa.

Zawód pielęgniarki to, obok kompetencji medycznej, również praca polegająca na okazywaniu miłości i empatii drugiemu człowiekowi. Wartości moralne zawodu pielęgniarskiego są przedmiotem zainteresowania etyki i teorii pielęgniarstwa. Zasady moralne w pracy z chorymi odgrywają bardzo ważną rolę zarówno przy podejmowaniu decyzji, jak i w ocenie poprawności etycznej działań.

COMMENTS ON THE ETHICS OF THE PROFESSION AND THE IMPORTANCE OF THE WORK OF NURSES AND MIDWIVES

SUMMARY

The foundation of professional work of nurses should be their ethical attitudes. People choosing this unique profession should be guided by thoughtful, deep, internal motivation. The attitudes of nurses, their attitude towards sick, suffering and dying people reflect the culture level not only of this professional group but of the whole society.

In addition to medical competence, the profession of a nurse is also a job of showing love and empathy to other people. The moral values of the nursing profession are of interest to the ethics and theory of nursing. Moral principles in working with patients play a very important role both in making decisions and in assessing the ethical correctness of actions.

²³ W. Kacz, *Chrzanowska Hanna*, w: *EK*, t. 3, Lublin 1979, k. 342; G. Garlacz, D. Rosomak, *Akuszerka. Rzecz o Stanisławie Leszczyńskiej*, Ząbki 2002.

ANMERKUNGEN ZUR BERUFSETHIK UND ZUR WICHTIGKEIT DER ARBEIT VON KRANKENSCHWESTERN UND HEBAMMEN

ZUSAMMENFASSUNG

Die Grundlage der beruflichen Arbeit von Krankenschwestern sollte ihre ethische Haltung sein. Menschen, die sich für diesen einzigartigen Beruf entscheiden, sollten sich von einer durchdachten, tiefen, inneren Motivation leiten lassen. Die Einstellung der Krankenschwestern und ihre Einstellung zu Kranken, Leidenden und Sterbenden spiegeln das kulturelle Niveau nicht nur dieser Berufsgruppe, sondern der gesamten Gesellschaft wider.

Der Beruf einer Krankenschwester ist neben medizinischer Kompetenz auch die Aufgabe, anderen Menschen Liebe und Einfühlungsvermögen zu zeigen. Die moralischen Werte des Pflegeberufs sind für die Ethik und Theorie der Pflege von Interesse. Moralische Grundsätze in der Arbeit mit Patienten spielen eine sehr wichtige Rolle sowohl bei der Entscheidungsfindung als auch bei der Beurteilung der ethischen Korrektheit von Handlungen.

BIBLIOGRAFIA:

- Bukaty M., *Postawa etyczna a sprawa pacjenta*, „Pielęgniarka i Położna” 1998, Nr 3, s. 43–48.
- Chudy W., *Filozofia wieczysta w czas przełomu. Gdańskie wykłady z filozofii klasycznej z roku 1981*, red. M. Chuda, Lublin 2009.
- Fry S. T., *Etyka w praktyce pielęgniarskiej*, PTP, Warszawa 1997.
- Garlacz G., Rosomak D., *Akuszarka. Rzecz o Stanisławie Leszczyńskiej*, Ząbki 2002.
- Jachymczyk E., Gołębiowski J., Stypuła J., *Etyka i odpowiedzialność zawodowa w pracy pielęgniarki sprawującej opiekę nad pacjentem neurochirurgicznym*, „Studia Medyczne” 2008, Nr 1, s. 47–50.
- Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae* (25 marca 1995).
- Jan Paweł II, *Medycyna a prawa człowieka. Przemówienie do lekarzy katolickich* (7 lipca 2000 r.), L'Osservatore Romano” wyd. pol. 9(2000), s. 35–36.
- Kacz W., *Chrzanowska Hanna*, w: *EK*, t. 3, Lublin 1979, k. 342.
- Krzyżanowska-Łagowska U., *Dylematy etyczne współczesnych pielęgniarek*, „Pielęgniarka i Położna” 2001, Nr 7–8, s. 60–65.
- Korczyk M., *Refleksje na temat kodeksu etyki zawodowej polskiej pielęgniarki*, „Studia Medyczne” 2008, Nr 9, s. 93–95.
- Michalik M., *Sfera uczuć*, WAW, Warszawa 1975.
- Osińska K., *Twórcza obecność chorych*, WAW, Warszawa 1980.
- Poznańska S., *Pielęgniarstwo, jego naukowość oraz istota*, (w:) *Pielęgniarstwo*, red. K. Zahradniczek, Warszawa 2004, s. 136.
- Starowieyski M., *Ojcowie Kościoła i starożytne sobory*, Kraków 2019.
- Szostek A., *Śladami myśli Świętego. Osoba ludzka pasją Jana Pawła II*, Lublin 2014.
- Wrońska I., *Podstawy etyki pielęgniarskiej*, PTP, Warszawa 1993.
- Wróbel J., *Lekarska etyka*, w: *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005, s. 285–288.